
Mesurament i qualitat de la democràcia

PID_00248522

Mikel Barreda Díez

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Concepcions procedimentals enfront de concepcions substantives de democràcia	7
2. El mesurament empíric de la democràcia	9
2.1. Indicadors de democràcia	9
2.2. Usos dels indicadors de democràcia	11
3. Un nou tema d'interès en l'estudi de la democràcia: la qualitat	15
3.1. Les raons de l'interès actual per la qualitat de la democràcia	15
3.2. El concepte i les dimensions de la qualitat democràtica	17
4. L'estudi empíric de la qualitat democràtica	19
4.1. Principals estratègies d'anàlisi	19
4.2. Alguns estudis recents	20
5. L'explicació dels nivells de qualitat democràtica	25
6. Lectures seleccionades	27
Bibliografia	29

Introducció

En els mòduls anteriors hem revisat algunes de les concepcions més rellevants de democràcia que s'han formulat al llarg de la història, així com els principals enfocaments teòrics d'estudi desenvolupats en la ciència política. Com hem vist, tot això ha generat un debat acadèmic prolífic. Aquest debat no es limita només a les qüestions teòriques i conceptuals, sinó que també afecta el mesurament empíric de la democràcia. Hi ha maneres molt diferents d'examinar i valorar si el sistema polític d'un país és o no democràtic.

En aquest mòdul ens ocuparem del mesurament empíric de la democràcia, que està molt vinculat a les diverses concepcions de la democràcia que es tenen. El primer apartat tractarà precisament aquest aspecte i revisarà les diferències entre les definicions substantives i procedimentals de democràcia. En l'apartat següent, examinarem alguns dels indicadors que s'han elaborat sobre la base d'aquestes concepcions de democràcia, i la utilitat acadèmica i professional que tenen.

Els tres apartats restants se centren en un nou tema d'interès teòric i empíric en l'estudi de la democràcia: la qualitat democràtica. Després d'examinar les raons que justifiquen aquest interès, veurem diverses formulacions conceptuals pel que fa a la qualitat democràtica. A continuació, farem referència a l'estudi empíric d'aquest tema i presentarem les principals estratègies d'anàlisi i alguns treballs recents. Finalment, tenint en compte les variacions notables pel que fa a la qualitat democràtica que mostren aquests treballs, presentarem els principals factors que poden explicar-les.

Objectius

Els objectius d'aquest mòdul són els següents:

- 1.** Disposar de dades i d'eines analítiques que permetin mesurar la presència i el grau de democràcia d'un país.
- 2.** Ser conscient del pluralisme que existeix en l'àmbit de la mesura de la democràcia i de la seva connexió amb la diversitat d'enfocaments teòrics i conceptuals existents.
- 3.** Ser capaç de fer anàlisis empíriques, tant descriptives com explicatives, sobre la qualitat democràtica d'un o diversos països.

1. Concepcions procedimentals enfront de concepcions substantives de democràcia

Com hem vist, el terme *democràcia* ha generat interpretacions i usos molt dispersos al llarg de la història. No només entre els partidaris de la democràcia podem apreciar concepcions molt diferents, sinó que fins i tot alguns governs autoritaris es proclamen com a democràcies «populars», amb vista a ampliar la seva legitimitat davant la ciutadania. Encara avui, el concepte de democràcia segueix generant un debat viu en el camp de la ciència política. Com a mostra, Collier i Levitsky (1996) han identificat l'ús, en la literatura acadèmica, de més de 550 adjectius associats al terme *democràcia* (*liberal, participativa, fràgil, delegativa, populista*, etc.). Malgrat aquesta diversitat de formulacions conceptuals, podem identificar dos grans tipus de definicions de democràcia: procedimentals i substantives.

Les **definicions procedimentals** centren l'atenció en els elements procedimentals que caracteritzen una democràcia i que la diferencien d'un altre tipus de règim polític. Quan parlem de règim polític ens referim a la forma d'organitzar l'exercici del poder polític sobre una població. Això comprèn un conjunt específic de procediments o institucions que regulen tres qüestions bàsiques:

- Qui exerceix el poder polític i per mitjà de quines institucions l'exerceix.
- Com s'accedeix al poder.
- Com pot ser controlat aquest poder.

Però, quins són aquests procediments propis d'un règim democràtic? De nou, s'han donat diferents respostes, si bé poden diferenciar-se dues posicions principals:

- D'una banda, els autors que es fixen en els elements mínims indispensables per poder parlar de democràcia. L'aspecte fonamental és la celebració d'eleccions competitives. El precursor d'aquestes definicions és Schumpeter, qui, a mitjan segle passat, definia la democràcia com el mecanisme procedimental per arribar a decisions polítiques en virtut del qual els ciutadans aconseguen el poder de decidir mitjançant una competència pel vot popular (Schumpeter, 2003).
- D'altra banda, els autors que consideren que la celebració d'eleccions competitives és una condició necessària però no suficient per qualificar de democràtic un règim polític. És necessari, segons ells, tenir en compte també altres elements procedimentals. Un dels autors de capçalera és Dahl (2002). Per a ell, l'essencial d'un règim democràtic (o una poliarquia) és que es garanteixi a tots els membres d'una comunitat política una capacitat igual

Definició minimalista de Przeworski

Una definició minimalista de democràcia molt coneguda és la de Przeworski i altres (2003, pàg. 15): és el «règim en el qual l'ocupació dels càrrecs governamentals és el resultat d'eleccions competitives». Només si l'oposició té permès competir, guanyar i ocupar càrrecs, el règim és democràtic.

per participar en la presa de decisions polítiques. Això exigeix satisfer sis requeriments institucionals: càrrecs públics triats pels ciutadans; eleccions lliures, imparcials i freqüents; llibertat d'expressió; fonts d'informació alternatives; dret a constituir associacions, i ciutadania inclusiva (tots els ciutadans adults tenen aquests drets).

Les **definicions substantives** plantegen un visió molt diferent: la democràcia no només concerneix qüestions procedimentals, sinó també objectius i resultats que es pretenen aconseguir. Es considera que un règim només pot ser qualificat com a democràtic si satisfà certs aspectes substantius, normativament desitjables. Per tant, no estem, com en el cas anterior, davant de definicions descriptives de democràcia, sinó davant de definicions prescriptives (o normatives). El llistat de resultats esperats de la democràcia apunta a un conjunt divers de qüestions polítiques i socioeconòmiques: representació, participació, justícia, racionalitat, llibertat, igualtat, dignitat, etc. (Przeworski i altres, 2003).

Alguns resultats esperats de la democràcia

A manera il·lustrativa, cal esmentar dos resultats atribuïts sovint a un sistema democràtic. El primer és que genera decisions polítiques racionals. Un dels fonaments d'aquesta tesi és el teorema de Condorcet, segons el qual si cada membre d'un jurat té una probabilitat més gran de 0,5 d'encertar la veritat en el seu veredict, la probabilitat conjunta estarà molt propera a 1. Un altre resultat destacat és que els governs democràtics han de contribuir a millorar la igualtat socioeconòmica dels ciutadans. Per exemple, un estudi sobre l'estat de la democràcia a l'Amèrica Llatina (PNUD, 2004) parteix d'una concepció àmplia i exigent de democràcia que va més enllà de la garantia de drets polítics i civils, i que suposa reconèixer també drets que facin possible el benestar social. Això es tradueix a afrontar, entre altres qüestions, els problemes de desigualtat, pobresa i desocupació.

Aquesta diversitat de concepcions de democràcia es tradueix en un pluralisme d'aproximacions d'estudi de la democràcia. Al cap i a la fi, les concepcions de democràcia operen com a diferents lents analítiques des de les quals observem i interpretem la realitat política. Òbviament, partir d'unes concepcions o d'unes altres pot conduir a conclusions molt diferents. Així, per exemple, un règim polític pot ser considerat com a democràtic sobre la base d'una definició minimalista (en la mesura que compleix els requisits d'una democràcia electoral), però no en els termes d'una poliarquia (per exemple, si no hi ha una garantia efectiva de llibertat de premsa). De tot això ens n'ocuparem amb més detall a l'apartat següent.

2. El mesurament empíric de la democràcia

Des dels anys setanta, un nombre creixent d'investigadors i d'organitzacions internacionals s'han ocupat d'elaborar indicadors per mesurar i quantificar el grau de democràcia existent en un país. Conèixer aquests indicadors és important per a qualsevol analista de les ciències socials que pretengui comprendre la realitat d'un país o d'una àrea internacional.

2.1. Indicadors de democràcia

Es compta amb un nombre ampli i divers d'indicadors que mesuren la democràcia al món. Han estat elaborats sobre la base de diferents definicions de democràcia (per regla general, des de definicions procedimentals) i seguint la lògica d'un procés d'operacionalització empírica: cada atribut que defineix el concepte de democràcia es transforma en una variable i cada variable es transforma en un o diversos indicadors quantitativs. La taula 1 recull alguns dels indicadors agregats (o índexs) més coneguts i utilitzats avui en l'àmbit de la ciència política i les relacions internacionals.

Taula 1. Alguns indicadors de democràcia

Indicador	Concepte de democràcia	Operacionalització	Cobertura
Classificació de règims polítics de Cheibub, Gandhi i Vreeland (CHGV) https://sites.google.com/site/joseantoniocheibub/datasets/democracy-and-dictatorship-revisited	Minimalista: existència d'eleccions competitives del poder executiu i del legislatiu (basada en la definició de Przeworski i altres, 2003).	- Criteris per classificar un règim com a democràcia: (1) s'escull el cap de govern mitjançant eleccions populars o un parlament; (2) el parlament és triat per eleccions populars; (3) més d'un partit competeix en les eleccions; (4) alternança en el poder sota les mateixes regles que van portar el govern al poder. - Variable categòrica; dicotòmica: democràcia 1 i dictadura 0.	202 països de 1946 a 2008.
Índex de democràcia electoral de Freedom House (FH) https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world	Minimalista: garantia d'uns estàndards mínims de celebració d'eleccions lliures i competitives, així com de protecció de drets polítics.	- Criteris de classificació com a democràcia electoral: mínim 7 punts de subcategoria de procés electoral (de 12 en total) i 20 de categoria de drets polítics (de 40 en total). - Variable categòrica; dicotòmica: «sí» i «no» democràcia electoral.	Anual, des de 1988 fins avui. 195 països el 2016.

⁽¹⁾ *Responsiveness* és la capacitat per respondre a les preferències dels ciutadans (Dahl, 2002); la rendició de comptes pot ser de tres tipus: (1) l'horitzontal s'exerceix per mitjà d'institucions estatals (poder legislatiu, judicial, etc.); (2) la vertical s'exerceix mitjançant eleccions (es premia o castiga els polítics), i (3) la social s'exerceix per mitjà de l'acció de la ciutadania o de la societat civil.

Indicador	Concepte de democràcia	Operacionalització	Cobertura
Índex de democràcia electoral (o poliarquia) de Varieties of Democracy Project (VDem) https://www.v-dem.net/es/	Tres elements bàsics: (1) eleccions competitives (permeten <i>responsiveness</i> ¹ i <i>accountability</i>); (2) llibertat d'expressió; (3) mitjans de comunicació independents.	- Índex agregat d'indicadors de neteja d'eleccions, llibertat d'expressió, elecció de representants i sufragi. - Variable contínua; escala de 0 (baix nivell de poliarquia) a 1 (alt).	178 països de 1900 a 2016.
Índex de democràcia institucionalitzada de Polity IV http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html	L'existència de democràcia es mesura per: (1) la presència d'institucions i processos per expressar preferències sobre líders i alternatives polítiques; (2) l'existència de constriccions al poder executiu; (3) la garantia de llibertats civils.	- Índex agregat d'indicadors de les tres dimensions del concepte de democràcia (institucions d'expressió de preferències, constriccions al poder executiu i llibertats civils) - Variable contínua; escala de 0 (baix nivell de democràcia) a 10 (alt).	Anual, des de 1800 fins avui. 167 països el 2015.
Puntuacions de Polity IV combinades http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html	Ídem.	- Índex resultant de combinar dos indicadors agregats: democràcia institucionalitzada i autocràcia institucionalitzada. - Variable contínua; escala de 10 (fortament democràtic) a -10 (fortament autocràtic).	Anual, des de 1800 fins avui. 167 països el 2015.
Drets polítics i llibertats civils de Freedom House (FH) https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world	Garantia de llibertat democràtica que gaudeixen els individus, segons dues categories: drets polítics (eleccions lliures i justes, participació, etc.) i llibertats civils (expressió, associació, estat de dret, etc.).	- Combinació de dos indicadors agregats: un de garantia de drets polítics i un altre de llibertats civils. - Variable contínua; escala de cada indicador d'1 (més llibertat) a 7 (menys). - També es presenta la mitjana dels dos indicadors com a variable categòrica (país «lliure», «parcialment lliure» i «no lliure»).	Anual, des de 1972 fins avui. 195 països el 2016.

Font: elaboració pròpia

Com pot observar-se, els indicadors de la taula 1 presenten diferències conceptuals i metodològiques destacades que convé tenir presents per interpretar correctament cada indicador. Les principals diferències giren entorn dels següents aspectes:

- La noció de democràcia de la qual es parteix. Mentre que els índexs de democràcia electoral de Freedom House (FH) i la classificació de règims polítics de Cheibub, Gandhi i Vreeland (CHGV) han estat dissenyats des d'una definició minimalista de democràcia, els indicadors restants han estat elaborats sobre la base d'una concepció més àmplia de democràcia (inclou, per exemple, la garantia d'algunes llibertats civils, com les d'expressió o de premsa).

- L'operacionalització del concepte de democràcia com a variable categòrica o com a variable contínua. Per exemple, la base de dades CHGV classifica els règims polítics com a democràcia o dictadura (assignant, respectivament, els valors 1 i 0); en canvi, l'índex Polity IV utilitza escales contínues per mesurar si un règim és més o menys democràtic (valor 0 com a valor màxim d'autocràcia i 10 com a valor màxim de democràcia). Al seu torn, entre els que mesuren la democràcia de forma qualitativa o categòrica hi ha diferències en relació amb el nombre de categories. Per exemple, l'índex de democràcia electoral de FH és dicotòmic («sí» o «no»), mentre que el de drets polítics i llibertats civils d'aquesta mateixa organització distingeix tres categories de països («lliures», «parcialment lliures» i «no lliures»).

Tipus de variables: qualitatives i quantitatives

Les variables **qualitatives** o **categòriques** són aquelles que no s'expressen numèricament, sinó que reflecteixen característiques o categories dels individus (per exemple, sexe o partit que es vota). No obstant això, en la pràctica moltes variables categòriques es codifiquen, això és, s'assignen codis numèrics a cada categoria (per exemple, 0 = home i 1 = dona).

Les variables **quantitatives** sí que s'expressen numèricament. Entre aquestes, n'hi ha de dos tipus: a) variables **discretes**, que són les que s'expressen únicament amb valors sencers (per exemple, nombre de fills), i b) variables **contínues**, que són les que prenen qualsevol valor dins d'un interval (per exemple, renda per càpita).

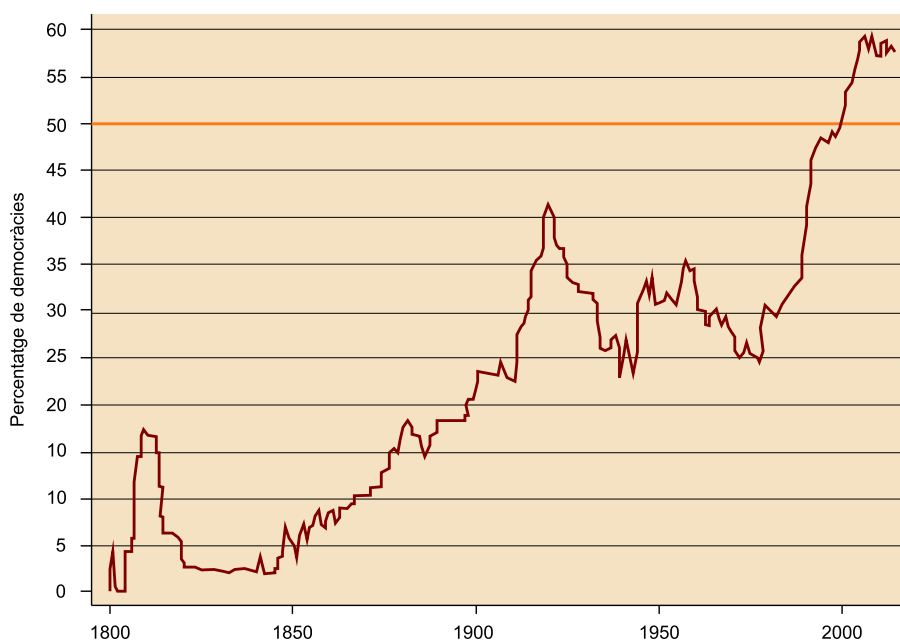
Cadascun d'aquests indicadors de democràcia compta amb avantatges i inconvenients. Així, una classificació dicotòmica com la de CGV és clara, consistent amb el concepte de democràcia assumit i fàcilment aplicable, però té l'inconvenient de no permetre identificar els règims que estan en una «zona grisa», en una posició intermèdia entre democràcia i autoritarisme. Per exemple, règims en els quals, malgrat comptar amb eleccions lliures i justes, no es garanteixen de manera satisfactòria la llibertat de premsa o l'estat de dret. En canvi, els dos índexs de Polity IV, el de drets polítics i llibertats civils de FH, i el de democràcia electoral de VDem sí que permeten mesurar el nivell de democràcia existent en un país. La decisió d'utilitzar uns indicadors o uns altres obeeix a criteris teòrics i analítics (concepció de democràcia assumida, objectius de l'estudi, dades disponibles, etc.).

2.2. Usos dels indicadors de democràcia

Els indicadors de democràcia són avui una eina analítica d'ús comú entre els investigadors de les diferents ciències socials. S'hi recorre per desenvolupar bàsicament dos tipus d'estudis acadèmics: descriptius i explicatius. En el primer cas, els indicadors de democràcia són una font d'informació útil per comprendre la realitat d'un o més països. Com hem vist, la majoria d'aquests indicadors compten amb sèries temporals i una cobertura àmplia de països, la qual cosa permet realitzar anàlisis comparatives entre països (per exemple, situar el règim polític d'un país en relació amb els països del seu entorn), així com anàlisis diacròniques (d'un país, una regió o el món en general).

De manera il·lustrativa, les dades de Polity IV són molt útils per comprendre els processos de canvi de règim polític que s'han produït al llarg de la història. El gràfic 1 evidencia el que Huntington (1991) anomena «onades democratitzadores», és a dir, períodes en els quals la taxa de creació de democràcies supera la de creació de dictadures. En concret, Huntington (1991) identifica tres onades democratitzadores: una primera onada entre 1828 i 1926; una segona, entre 1943 i 1962; i una tercera, iniciada el 1974. Però en el gràfic també podem apreciar punts d'inflexió que suposen un canvi de tendència. Donen pas a «contraonades», això és, a períodes en els quals predomina el canvi cap a règims no democràtics. En aquest cas, són dos: la primera contraonada va tenir lloc entre 1922 i 1942, i la segona, entre 1958 i 1975.

Gràfic 1. Percentatge de democràcies al món (1800-2014)

Font: Escribà-Folch (2016), a partir de dades de Polity IV

Els indicadors de democràcia s'utilitzen també amb una orientació explicativa, per examinar quins són els factors explicatius de la democràcia o quins són els efectes que aquesta genera. En relació amb el primer, diversos estudis han tractat de respondre, per separat, dues preguntes fonamentals: quines són les condicions perquè pugui produir-se la transició d'una dictadura a una democràcia i quins factors expliquen el manteniment d'una democràcia. Per respondre-les, s'han realitzat diverses anàlisis empíriques utilitzant indicadors de democràcia i dels diferents factors explicatius (desenvolupament econòmic, cultura política «cívica», emergència de classes mitjanes, etc.).

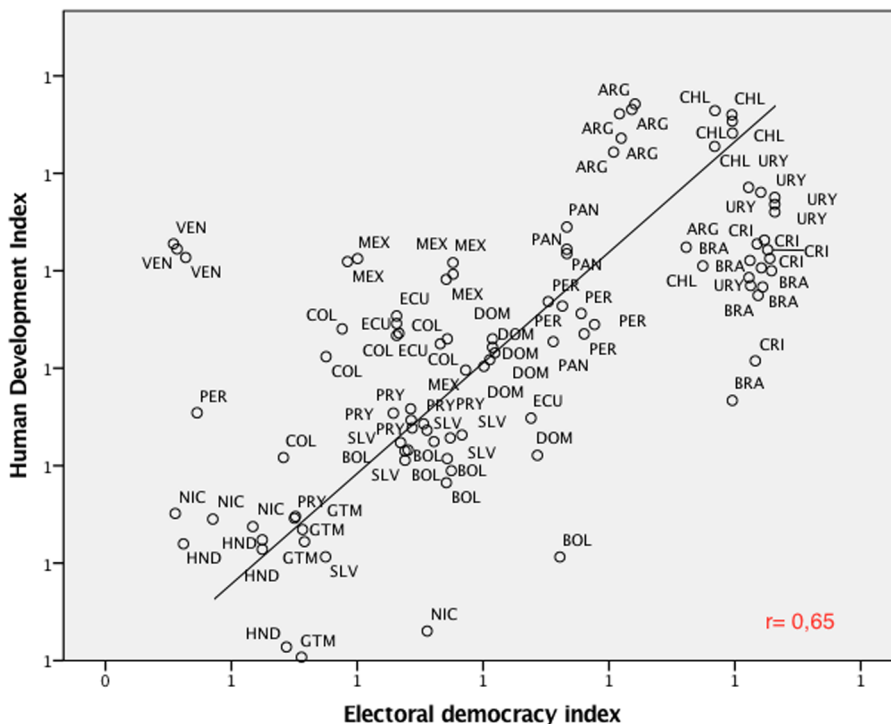
Els factors explicatius de la durabilitat de les democràcies

Przeworski i els seus col·laboradors (2003) van dur a terme una recerca sòlida dels factors que incideixen en la supervivència i la fallida dels règims polítics de 135 països entre 1950 i 1990. Per a això, van elaborar una àmplia base de dades que incloïa un indicador minimalista de democràcia (en els termes esmentats abans) juntament amb indicadors dels diferents factors explicatius considerats. Les seves troballes van mostrar que els principals factors que incideixen en una durada més llarga de les democràcies són els de caràcter econòmic (nivell de desenvolupament econòmic, baixa desigualtat, etc.),

l'experiència democràtica dels països, la presència d'un clima internacional favorable i l'existència d'institucions parlamentàries.

Pel que fa als efectes, la literatura mostra diferents conseqüències polítiques i socioeconòmiques atribuïdes als règims democràtics. Una d'aquestes conseqüències és l'impacte positiu sobre el desenvolupament humà. Com hem esmentat, el premi Nobel d'economia Amartya Sen (2001) és un dels autors que més ha remarcat la relació entre democràcia i desenvolupament humà. Segons ell, les llibertats democràtiques són un «mitjà» per aconseguir el desenvolupament humà (per exemple, permeten atendre les demandes de la gent) i al mateix temps són una «finalitat» d'aquest desenvolupament (aquestes llibertats tenen un valor intrínsec per al benestar de les persones). El gràfic 2 és un senyal d'aquesta relació entre democràcia i desenvolupament humà. Com veiem, hi ha una correlació alta i de signe positiu (0,65) entre l'índex de democràcia electoral i el nivell de desenvolupament humà. S'aprecia amb nitidesa que els països llatinoamericans amb institucions democràtiques millors (com Xile, Uruguai o Costa Rica) són els que gaudeixen de nivells de desenvolupament humà més elevats. En canvi, països com Hondures, Guatemala o Nicaragua es troben en la situació inversa.

Gràfic 2. Correlació entre l'índex de democràcia electoral i l'índex de desenvolupament humà a l'Amèrica Llatina (1996-2016)

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'índex de democràcia electoral (poliarquia) de Varieties of Democracy Project i de l'índex de desenvolupament humà de PNUD

L'ús dels indicadors de democràcia no es limita únicament a l'àmbit acadèmic. Sovint s'hi recorre amb una finalitat més aplicada i professional: servir com a font d'informació per a la presa de decisions. Podem trobar pràctiques d'aquest tipus tant en el sector públic com en el privat. Només cal esmentar-ne dues. En el camp de la cooperació internacional, alguns donants prioritzen l'assignació de l'ajuda al desenvolupament sobre la base d'una bateria d'indicadors, entre

els quals hi ha la garantia de drets i llibertats democràtiques. És el cas, per exemple, de la iniciativa Millenium Challenge Account dels Estats Units. En el sector privat, les agències especialitzades en serveis d'intel·ligència i assessoria a empreses solen oferir aquest tipus d'informació en la mesura que resulten d'interès per a la presa de decisions (per exemple, sobre inversions a l'estranger). Fins i tot algunes agències elaboren indicadors propis de democràcia, com The Economist Intelligence Unit.

3. Un nou tema d'interès en l'estudi de la democràcia: la qualitat

En les dues últimes dècades, un nou tema ha irromput amb força en el camp d'estudi dels sistemes democràtics: l'anàlisi de la seva qualitat. S'han impulsat nombroses iniciatives orientades a examinar l'estat de salut en què es troba la democràcia en un o diversos països. No obstant això, l'interès per aquesta temàtica no se circumscriu només en l'àmbit acadèmic; el seu interès es constata cada vegada més en altres àmbits més quotidians. Així, és habitual sentir com els polítics o els periodistes utilitzen expressions com: «hi ha una baixa qualitat democràtica », o és necessari «millorar» o «regenerar» la democràcia.

La qualitat de la democràcia és un concepte complex, envoltat d'una gran vaguetat i confusió. En aquest apartat intentarem aclarir-lo. Com a pas previ, comentarem quines raons n'expliquen l'interès actual.

3.1. Les raons de l'interès actual per la qualitat de la democràcia

Les raons que expliquen l'interès que suscita avui la qüestió de la qualitat democràtica són diverses, però val la pena destacar-ne particularment tres.

1) La nova gestió pública

A les acaballes dels anys vuitanta va emergir un nou model d'administració pública, diferenciat del model burocràtic tradicional (weberià), que es caracteritza per adaptar eines de la gestió empresarial a la gestió dels assumptes públics. Aquest nou model, conegut com a «nova gestió pública», busca crear una administració eficaç i eficient, és a dir, que satisfaci les necessitats dels ciutadans amb els mínims costos possibles, afavorint la introducció de mecanismes de competència que permetin l'elecció dels usuaris i la prestació de serveis de més qualitat (García Sánchez, 2007).

Fruit d'aquesta preocupació per la qualitat en la prestació de serveis, les administracions públiques s'han dotat de diferents instruments de control i avaluació de la qualitat (per exemple, agències d'avaluació de qualitat sanitària, universitària, etc.). Les institucions polítiques no han quedat al marge d'aquesta preocupació per la qualitat. En efecte, hi ha una massa d'estudis sobre qualitat de la democràcia significativa i, en particular, sobre algunes de les seves institucions.

2) La fi dels processos de democratització

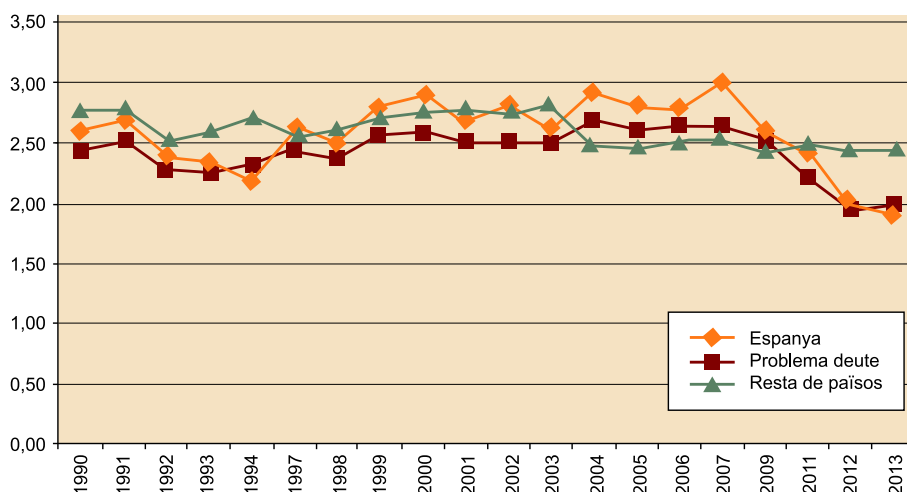
Com hem comentat, a mitjan anys setanta es va iniciar un intens procés de democratització a escala internacional. Primer va ser la tercera onada democratitzadora, que va començar al sud d'Europa, es va estendre després a l'Amèrica Llatina i a l'Àsia i, després de la caiguda del mur de Berlín, va aconseguir el centre i l'est d'Europa. A això cal afegir-hi els canvis polítics desenvolupats, des de 2010, en el nord d'Àfrica i a l'Orient Pròxim, com a resultat de la Primavera Àrab, si bé en aquests casos els resultats han estat, fins avui, bastant limitats.

Aquest escenari ha propiciat l'estudi de la qualitat democràtica. A mesura que finalitzen les transicions polítiques i les noves institucions estan mínimament consolidades, es planteja l'interès d'examinar quins són els resultats pràctics d'aquestes institucions, la qual cosa porta a analitzar-ne, entre altres qüestions, el nivell de qualitat.

3) Les crisis econòmiques

Sovint, l'experiència d'una crisi econòmica acaba passant factura al funcionament i a la credibilitat dels sistemes democràtics. En aquest context, creix l'interès per analitzar i millorar el rendiment de la democràcia. Això podem constatar-ho, per exemple, en la crisi internacional recent i particularment entre els països de la zona euro que l'han sofert amb més virulència. Les enquestes indiquen una deterioració de la valoració ciutadana dels governs, els partits i fins i tot la democràcia molt més acusat en aquests països que en els restants de la zona euro. El gràfic 3 mostra les diferències entre tots dos grups en relació amb la satisfacció amb el funcionament de la democràcia. Així, entre 1990 i 2007 no hi ha variacions importants entre els dos grups, però des de l'inici de la crisi (2008) es constata una notable divergència: mentre que als països no afectats pels problemes de deute la satisfacció amb la democràcia amb prou feines es veu alterada, als països afectats pel deute s'hi aprecia una caiguda molt pronunciada. En el cas d'Espanya, la caiguda de la satisfacció és particularment pronunciada.

Gràfic 3. Evolució de la satisfacció amb el funcionament de democràcia als països de la zona euro (1990-2013)*

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Eurobaròmetre (recopilats en el Portal de *Opinião Pública* de la Fundação Manuel dos Santos)

(*) Els valors del nivell de satisfacció amb el funcionament de la democràcia oscil·len entre 1 (mínim) i 4 (màxim). Els països de la zona euro que han sofert problemes de deute són Espanya, Grècia, Portugal, Irlanda, Itàlia i Xipre.

3.2. El concepte i les dimensions de la qualitat democràtica

Parlar de qualitat democràtica suposa l'existència prèvia d'un règim polític que compleix els atributs indispensables d'una democràcia. I és que no sembla lògic pretendre analitzar la qualitat d'un objecte de l'existència del qual es dubta. Però, què s'entén per *qualitat democràtica*? La resposta no és fàcil i no hi ha un consens acadèmic mínim respecte a la seva definició. Si, com hem vist, el terme *democràcia* ha generat una gran diversitat de concepcions, això es complica encara més quan hi afegim el component de *qualitat*. Sovint els estudis que parteixen de definicions similars de democràcia difereixen després en determinar els paràmetres amb els quals avaluar el nivell de qualitat.

Encara que no es compta amb una concepció compartida del que és la qualitat democràtica, sí que hi ha una assumpció generalitzada entre els experts: les concepcions minimalistes de democràcia, que posen l'accent en la garantia d'eleccions competitives, resulten insuficients per analitzar la qualitat d'una democràcia (Bühlmann i altres, 2012). La qüestió és, doncs, determinar quins són els criteris de qualitat democràtica que van més enllà d'una democràcia electoral. Sobre aquest tema s'han formulat diferents propostes, que es poden classificar en dos grans grups.

- El primer grup inclou les aproximacions a l'estudi de la qualitat democràtica basades en definicions **procedimentals** de democràcia, especialment en la noció de *poliarquia* de Dahl (2002). El grau de satisfacció dels procediments propis d'una poliarquia determina el nivell de qualitat d'una democràcia (Altman i Pérez-Liñán, 2002). Alguns autors han assenyalat la necessitat d'afegir un aspecte clau de la democràcia no suficientment desenvolupat en el concepte de poliarquia: el control del poder polític (per exemple, O'Donnell, 2004; Morlino, 2014). Encara que la idea de poliarquia inclou un mecanisme democràtic bàsic de rendició de comptes, les eleccions, deixa de costat altres institucions de control (per exemple, el parlament o els mitjans de comunicació), així com el marc legal que posa límits a l'acció del govern i dels polítics (l'estat de dret).
- El segon grup comprèn les definicions que amplien el concepte de democràcia amb continguts **substantius**, tals com finalitats o resultats o la garantia de certs principis i valors. En l'àmbit de la teoria política normativa es poden trobar diferents concepcions substantives de democràcia, de les quals en deriven paràmetres específics de qualitat. Per exemple, les teories democràtiques i deliberatives emfatitzen que una democràcia de qualitat ha de garantir el debat públic previ a l'adopció de decisions polítiques (Manin, 1987).

Les definicions substantives de qualitat democràtica tenen més dificultats a l'hora de ser aplicades empíricament que les definicions procedimentals. De fet, en la recerca empírica són aquestes últimes les que prevalen, si bé hi ha algunes excepcions, com els treballs de Bühlmann i altres (2012) i Morlino (2014), que parteixen d'una concepció àmplia de democràcia, amb alguns components substantius.

En general, cadascuna d'aquestes definicions va acompanyada d'una especificació de les dimensions o els elements que conformen el concepte de qualitat democràtica. La taula 2 recull les dimensions de qualitat democràtica presents en alguns treballs acadèmics. Com es pot apreciar, hi ha una diferència marcada entre els estudis que assumeixen una noció poliàrquica de democràcia i els que parteixen d'una concepció més àmplia: el llistat de dimensions és més reduït entre els primers. Al seu torn, dins dels estudis amb definicions similars de democràcia es constaten posicions diferents en relació amb la inclusió o no de certs elements de qualitat, com ocorre, per exemple, amb l'estat de dret (present en els treballs de Morlino, 2014, i Bühlmann i altres, 2012, però no en el de Levine i Molina, 2011).

Taula 2. Dimensions de qualitat democràtica en alguns estudis

Noció de democràcia com a poliarquia		
Altman i Pérez-Liñán (2002) 1. Drets civils efectius. 2. Participació efectiva. 3. Competència efectiva.	Pérez-Liñán i Mainwaring (2013) 1. Drets polítics i llibertats civils.	
Noció de democràcia com a «alguna cosa més» que poliarquia		
Levine i Molina (2011) 1. Decisió electoral. 2. Participació. 3. Rendició de comptes (horitzontal, vertical, social). 4. <i>Responsiveness</i> . 5. Sobirania.	Morlino (2014) I) Procedimentals: 1. Estat de dret. 2. Participació política. 3. Competència. 4. Rendició de comptes vertical. 5. Rendició de comptes in-institucional (o horitzontal). II) Substantives: 6. Llibertat (drets polítics i llibertats civils). 7. Igualtat-solidaritat. III) Resultats: 8. Capacitat de resposta del govern (<i>responsiveness</i>).	Bühlmann i altres (2012) I) Llibertat: 1. Llibertats individuals. 2. Estat de dret. 3. Esfera pública. II) Control: 4. Competència. 5. Controls mutus. 6. Capacitat governamental. III) Igualtat: 7. Transparència. 8. Participació. 9. Representació.

Font: elaboració pròpia

Aquestes dimensions de qualitat democràtica es troben interrelacionades i la relació no sempre opera en un mateix sentit (Levine i Molina, 2011). Així, podria ocórrer, per exemple, que un govern altament receptiu a les preferències majoritàries dels ciutadans –amb un nivell elevat de *responsiveness*– estigués temptat de no tenir cura de les minories o fins i tot de restringir-ne els drets, la qual cosa suposaria un baix nivell de garantia de drets polítics i llibertats civils.

4. L'estudi empíric de la qualitat democràtica

Com en el cas del mesurament de la democràcia, hi ha iniciatives molt diferents d'estudi de la qualitat democràtica. A continuació, examinarem les principals modalitats d'anàlisi i també algunes recerques recents, que es corresponen amb anàlisis comparades i amb estudis de casos.

4.1. Principals estratègies d'anàlisi

En la literatura sobre qualitat democràtica podem trobar-hi maneres molt diverses d'operacionalitzar i mesurar aquest concepte. De manera general, cal destacar tres maneres de realitzar-ho:

- Una manera és mitjançant **auditories ciutadanes**. En aquest tipus d'estudis es demana als ciutadans que, de manera individual (enquestes) o en espais deliberatius (grups de discussió), expressin les seves opinions i judicis sobre l'estat de la democràcia del seu país (per exemple, PENDHS, 2001; Gómez Fortes i altres, 2010). En alguns casos, com en l'auditoria de la qualitat democràtica de Costa Rica, els ciutadans mateixos s'ocupen de definir prèviament els paràmetres d'avaluació (PENDHS, 2001). És a dir, aquests últims estudis no parteixen de cap teoria para establir els estàndards de qualitat, sinó que els estàndards són definits als espais de debat ciutadà.

Risc de relativisme

Les auditories ciutadanes comporten el risc del relativisme: si només es tenen en compte criteris subjectius a l'hora d'avaluar una democràcia, l'avaluació pot resultar incorrecta. Imaginem un país amb un govern resultant d'unes eleccions competitives, amb un ampli recolzament popular i que vulnera algunes llibertats civils (mitjançant mesures com el tancament de mitjans de comunicació o la limitació de la independència del poder judicial). En aquest context, una auditoria ciutadana podria mostrar un diagnòstic esbiaixat, evidenciant una «bona» salut democràtica.

- Una altra manera de mesurar la qualitat democràtica és mitjançant indicadors quantitius dels diferents atributs que la defineixen. En uns casos, es parteix d'indicadors existents, com els de garantia de drets polítics i llibertats civils de Freedom House (Pérez-Liñán i Mainwaring, 2013). En altres casos, es construeixen índexs a partir d'un conjunt d'indicadors relatius a les diferents dimensions considerades (per exemple, Levine i Molina, 2011; Barreda, 2011; Bühlmann i altres, 2012). Alguns autors són crítics amb aquestes iniciatives d'elaborar indicadors agregats i assenyalen la conveniència d'analitzar cada dimensió de qualitat democràtica per separat (Munck, 2013).
- Finalment, una altra manera d'abordar l'anàlisi empírica de la qualitat democràtica és combinar informació quantitativa i qualitativa. Això sol ser

propi dels estudis de cas: complementen l'anàlisi dels indicadors seleccionats de cada dimensió de qualitat democràtica amb informació qualitativa –procedent d'entrevistes, premsa, literatura acadèmica, etc.– (per exemple, Ruiz, 2011).

4.2. Alguns estudis recents

En els últims anys, la qualitat democràtica ha generat un volum considerable d'estudis acadèmics. Convé fer referència a alguns d'aquests treballs, ja que això ens ajudarà a comprendre millor les diferents qüestions teòriques i metodològiques que hem comentat abans. En concret, farem referència a una anàlisi de cas sobre la democràcia espanyola, a un estudi comparat sobre la qualitat democràtica a l'Amèrica Llatina i a un altre estudi comparat que engloba una seixantena de països.

1) Una auditoria ciutadana de la democràcia espanyola

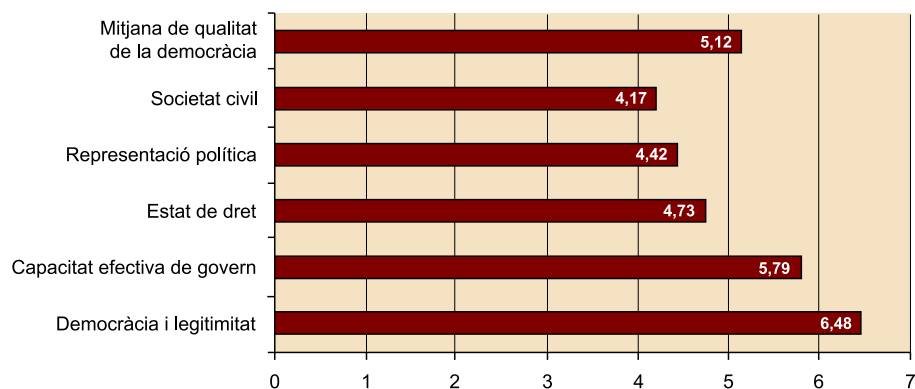
El treball de Gómez Fortes i altres (2010) és una anàlisi de l'estat de la democràcia espanyola a partir d'una enquesta d'opinió pública. Són, doncs, els ciutadans els que avaluen la qualitat de la seva democràcia. La noció de democràcia assumida s'assembla a la d'O'Donnell (2004): «és una mica més que un règim», implica també un marc legal que blindava un sistema de drets i garanties, així com una xarxa de mecanismes de control del poder. A això s'hi afegeix un component cultural: «una determinada cultura cívica –un mosaic de raons i valors, motius i disposicions– necessària per a una reproducció consistent i estable d'una democràcia valuosa» (Gómez Fortes i altres, 2010, pàg. 17).

Sobre la base d'aquesta definició, l'estudi estableix cinc dimensions de qualitat democràtica (vegeu el gràfic 4). A cadascuna d'aquestes dimensions se li associa un nombre ampli d'indicadors relatiu a valoracions sobre institucions i actors del sistema democràtic espanyol. A cada indicador se li assigna puntuació d'entre 0 i 10. A partir d'aquí es calcula la puntuació mitjana en cada dimensió i en el conjunt de dimensions.

Els resultats mostren que els ciutadans concedeixen un aprovat just a la qualitat de la seva democràcia (5,12). De les cinc dimensions, la **legitimitat** és la que aconsegueix una valoració més positiva (6,48) i la democràcia com a forma de govern és el més ben valorat (8,63). La segona dimensió més valorada és la **capacitat efectiva del govern** (5,79), sobretot, la governabilitat del sistema democràtic (satisfacció amb polítiques públiques, igualtat davant l'Administració pública, etc.). A continuació, apareix la dimensió **estat de dret** (4,73). Aquí les avaluacions més favorables afecten l'acompliment de les administracions públiques (en termes de transparència, selecció de funcionaris i nivell baix de corrupció) i del Tribunal Constitucional; per contra, els punts més crítics afecten la parcialitat en l'aplicació de la llei, l'accés a la justícia i el nivell de corrupció en la classe política. La **representació política** ocupa la

quarta posició (4,42). Els partits reben una valoració dispar: d'una banda, la legitimitat dels partits i la varietat de l'oferta partidista obtenen puntuacions molt positives (per sobre de 7); d'altra banda, la confiança en els partits, la seva proximitat amb la ciutadania i la seva receptivitat obtenen un suspens clar (per sota de 4). Finalment, la dimensió **societat civil** és la més mal avaluada de totes (4,32). Les valoracions més baixes afecten el nivell de tolerància dels espanyols, el seu grau de participació política i la seva capacitat per controlar el poder polític (totes per sota de 3).

Gràfic 4. Puntuacions (escala de 0 a 10) de les dimensions de qualitat democràtica a Espanya (2007)

Font: elaboració pròpia a partir de Gómez Fuertes i altres (2010)

Com a conclusió general, l'estudi posa en relleu que, tot i l'ampli suport que reben la majoria de les institucions democràtiques, hi ha tres qüestions problemàtiques. En primer lloc, la baixa qualitat de la representació política, sobretot pel que fa a la llunyania dels partits i representants respecte dels ciutadans, la seva manca de sensibilitat davant dels problemes d'aquests i la feble rendició de comptes de les seves accions polítiques. En segon lloc, la incapacitat amb què la pròpia ciutadania es percep per influir en les decisions polítiques, unit als baixos nivells de participació d'aquesta ciutadania. Finalment, l'estat de dret presenta manques notables, sobretot a l'hora de garantir la igualtat davant la llei i de combatre la corrupció.

2) The Democracy Barometer

El projecte The Democracy Barometer examina la qualitat de la democràcia d'un nombre extens de països. Es parteix d'una concepció àmplia i exigent de democràcia, amb elements normatius marcats. Concretament, es plantegen tres grans principis que han de ser garantits en una democràcia: llibertat, igualtat i control; al seu torn, cada principi requereix satisfer tres funcions específiques (torneu a la taula 2). Per mesurar el grau de satisfacció de cadascuna d'aquestes nou funcions, l'estudi es recolza en més de cent indicadors quantitatius, procedents d'enquestes a ciutadans i dades agregades (per exemple, el nivell de participació electoral o la representació de les dones al Parlament). A partir de tota aquesta informació, el treball proporciona un índex general de qualitat democràtica, que permet establir comparacions entre països.

La taula 3 mostra les últimes dades disponibles (2014). Hi ha una disparitat notable entre els països pel que fa al nivell de qualitat democràtica. Dels 60 països examinats, 11 del centre i del nord d'Europa, juntament amb el Canadà i Nova Zelanda, presenten els nivells més elevats (amb puntuacions per sobre de 60), destacant-se especialment el Canadà, Suècia i Suïssa. En la situació oposada hi ha 26 països (amb valors inferiors a 50). Moldàvia, Nicaragua, El Salvador, Hondures, l'Índia, Turquia i Veneçuela ocupen les posicions menys favorables. Els països restants estan entre tots dos grups, amb puntuacions properes a la mitjana. Entre aquests països hi ha Espanya (51,9), amb un resultat similar al de l'estudi de Gómez Fortes i altres (2010).

Taula 3. Qualitat de la democràcia en 60 països, segons l'índex The Democracy Barometer* (2014)

País	Puntuació	País	Puntuació	País	Puntuació
Dinamarca	71,6	República Txeca	53,5	Argentina	46,9
Suècia	70,9	Xipre	53,3	Bulgària	46,4
Suïssa	70,0	Estònia	53,2	Malta	46,2
Finlàndia	67,6	Japó	52,5	Mèxic	46,2
Noruega	66,9	Xile	52,3	França	45,9
Bèlgica	66,5	Espanya	51,9	Costa Rica	45,0
Islàndia	66,3	Hongria	51,8	Equador	44,9
Holanda	66,0	Letònia	51,7	Romania	44,4
Nova Zelanda	64,4	Estats Units	51,7	Grècia	43,7
Luxemburg	63,6	Sudàfrica	51,3	Paraguai	42,7
Alemanya	62,9	Itàlia	51,1	Tailàndia	42,1
Canadà	62,2	Uruguai	51,1	Guatemala	40,3
Àustria	60,7	Israel	50,1	Perú	40,2
Eslovènia	59,6	Colòmbia	50,0	Moldàvia	39,8
Austràlia	58,7	Bolívia	49,5	Nicaragua	38,9
Gran Bretanya	57,7	Brasil	49,3	El Salvador	38,5
Portugal	57,4	Panamà	48,0	Hondures	37,6
Irlanda	56,4	Eslovàquia	47,9	Índia	36,4
Polònia	53,7	República Dominicana	47,7	Turquia	29,8
Lituània	53,6	Croàcia	47,5	Veneçuela	29,3

(*) Els valors oscil·len entre 0 i 100.

Font: elaboració pròpia a partir de The Democracy Barometer

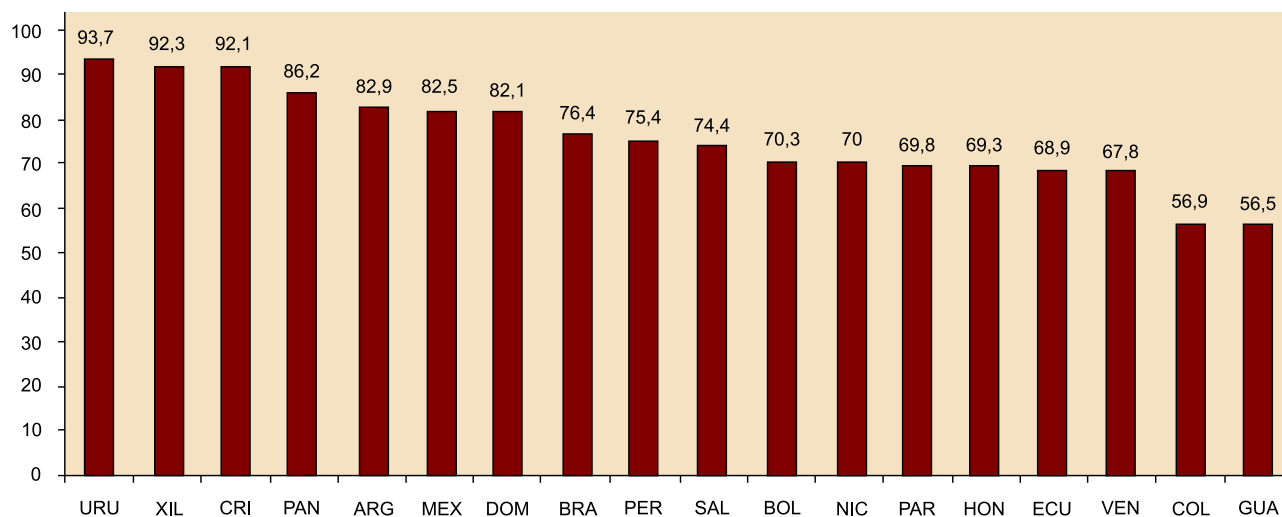
Explicacions sobre la variació en el nivell de qualitat democràtica

Les variacions en l'índex de qualitat democràtica de The Democracy Barometer suggereixen algunes explicacions possibles. El nivell de desenvolupament socioeconòmic dels països sembla un factor rellevant de les diferències entre les democràcies de més qualitat (del nord i centre d'Europa) i les de pitjor qualitat (tres de llatinoamericanes, juntament amb Moldàvia, Turquia i l'Índia). D'això, ens n'ocuparem amb més detall, al següent apartat.

3) Un índex de qualitat de les democràcies llatinoamericanes

L'Amèrica llatina és una de les zones del món que ha generat més iniciatives d'estudi de la qualitat democràtica. Entre els treballs de referència, hi ha els de Levine i Molina (2007). De la mateixa manera que el projecte The Democracy Barometer, Levine i Molina elaboren un índex de qualitat democràtica que els permet desenvolupar anàlisis comparades (en aquest cas de països llatinoamericans). No obstant això, el marc conceptual d'aquests autors és molt diferent, ja que parteixen d'una definició procedimental de qualitat democràtica des de la qual identifiquen cinc dimensions: tres dimensions fan referència a qüestions relatives al règim democràtic (decisió electoral, participació i *responsiveness*); una altra, als mecanismes de control polític (*accountability* horitzontal, vertical i social) i l'última, a la independència del poder polític davant d'actors interns o externs (sobirania). Per mesurar cada dimensió, Levine i Molina recorren a indicadors procedents d'enquestes a ciutadans, experts i dades agregades. De l'agregació d'aquests indicadors en resulta l'índex que es presenta en el gràfic 5.

Gràfic 5. Qualitat de la democràcia a l'Amèrica Llatina, segons l'índex de Levine i Molina* (2007)

(*) Valors entre 0 i 100
Font: elaboració pròpia a partir de dades de Levine i Molina (2007)

D'acord amb aquest índex, podem identificar tres grups de països llatinoamericans. En primer lloc, l'Uruguai, Xile i Costa Rica presenten els nivells més elevats de qualitat democràtica (amb valors per sobre de 90). Un segon grup, constituït per el Paraguai, Hondures, l'Equador, Veneçuela, Colòmbia i Guatemala, presenta els nivells més baixos de qualitat democràtica (particularment

baixos en els dos últims països). Finalment, els nou països restants es troben en una posició intermèdia. D'ells, Panamà, l'Argentina, Mèxic i República Dominicana es troben en les posicions més favorables (valors per sobre de 80).

Per qui conegui mínimament la regió, aquests resultats no han de suposar cap sorpresa. N'hi ha prou amb consultar qualsevol obra de política comparada llatinoamericana o simplement seguir l'actualitat internacional per adonar-se que l'Uruguai, Xile i Costa Rica gaudeixen d'una qualitat institucional i d'un sistema garantista de drets i llibertats superior a la resta de països. El contrari succeeix als països andins i centreamericans assenyalats. Fins i tot dos d'ells, Hondures i Veneçuela, no satisfan avui les garanties polítiques mínimes per ser considerats democràcies electorals. En efecte, Freedom House deixa fora de la categoria de democràcia electoral tots dos països des de l'any 2010, amb l'excepció dels anys 2014 i 2015 en el cas d'Hondures.

5. L'explicació dels nivells de qualitat democràtica

Com acabem de veure, els estudis comparats mostren diferències molt notables en els nivells de qualitat d'unes democràcies respecte a unes altres. Tractar d'explicar aquestes diferències constitueix una tasca complexa, que exigeix tenir en compte diferents factors. En la literatura especialitzada s'han destacat quatre tipus de factors que incideixen en el nivell de qualitat democràtica: estructurals, experiència democràtica, institucionals i socioculturals.

1) Factors estructurals

Se n'ha destacat especialment tres. En primer lloc, s'ha ressaltat que el nivell de **desenvolupament econòmic** d'un país afavoreix la qualitat de la seva democràcia, entre altres raons perquè un nivell més alt de desenvolupament fa augmentar les capacitats de control polític i disminuir els incentius per a la corrupció. En segon lloc, diversos estudis han constatat els efectes negatius de la **desigualtat econòmica** (en termes d'ingressos) sobre la qualitat democràtica, particularment en aspectes com un nivell més baix de participació electoral o un debilitament de l'estat de dret. Finalment, alguns treballs mostren que una **fragmentació ètnica** elevada erosiona la qualitat democràtica. Una de les raons que s'apunta és que en societats ètnicament molt heterogènies és freqüent que els grups que accedeixen al poder desenvolupin polítiques per perjudicar els grups perdedors i restringir-ne la llibertat d'oposició.

2) L'experiència democràtica

Es tracta d'una idea procedent de la recerca sobre el manteniment en el temps de la democràcia i posa l'accent en l'aprenentatge polític de cada país. La tesi és que la probabilitat que la democràcia perduri és més elevada si un país compta amb una destacada **tradicció democràtica**. Alguns estudis han constatat l'impacte positiu del passat democràtic en el nivell de qualitat d'una democràcia.

3) Factors institucionals

Dins de la diversitat de factors institucionals assenyalats en la literatura convé desatacar-ne dos. En primer lloc, la influència positiva d'alguns dissenys dels **sistemes electorals** en l'exercici del control ciutadà als polítics i la prevenció de la corrupció (sobretot, les fórmules majoritàries, les llistes obertes i les circumscripcions de magnituds grans). En segon lloc, la influència d'un aspecte relatiu al sistema de partits: el **nivell d'institucionalització**. La presència d'un sistema de partits amb un nivell d'institucionalització baix repercuteix negativament sobre la qualitat democràtica, bàsicament per dues raons:

Bibliografia especialitzada

En els textos de Barreda (2011) i Pérez-Liñán (2013) es pot consultar bibliografia especialitzada entorn dels principals factors explicatius del nivell de qualitat democràtica.

- Fa més fàcil l'accés al poder de polítics *outsiders* o «antipartidistes» que comporten riscos per a la qualitat democràtica (per exemple, amb la temptació d'ampliar els seus poders i de defugir el control polític).
- El control polític per mitjà d'eleccions se'n veu ressentit, ja que en aquests sistemes de partits els ciutadans han d'afrontar costos més elevats d'informació sobre l'acció dels polítics.

Institucionalització d'un sistema de partits

Amb aquest concepte es fa referència al fet que un sistema de partits és estable i està consolidat. En la formulació de Mainwaring i Torcal (2005) la institucionalització d'un sistema de partits comprèn quatre dimensions:

- Estabilitat en les pautes de la competència entre partits.
- Els partits compten amb arrels relativament estables en la societat.
- Els principals actors polítics assignen legitimitat als partits.
- Les organitzacions partidistes no estan subordinades als interessos dels seus líders, sinó que tenen un estatus independent.

Senyals d'una institucionalització feble serien, per exemple, una alta volatilitat electoral (canvi de vot d'unes eleccions a unes altres), una feble legitimitat dels partits als ulls dels ciutadans o una vida reduïda dels partits.

4) Factors socioculturals

Un element sociocultural del qual se'n destaca la contribució positiva sobre la qualitat democràtica és el **capital social**, és a dir, la presència en una comunitat de relacions i xarxes socials basades en la cooperació i la confiança interpersonal. Això s'explica en bona mesura perquè el capital social afavoreix que els ciutadans s'informin i debatin sobre assumptes col·lectius, la qual cosa contribueix a enfortir la seva capacitat de control sobre el govern i els polítics. Estudis de cas han mostrat les dificultats que suposa un capital social feble per al desenvolupament de les democràcies de qualitat.

Per tant, ens trobem davant un ampli ventall de factors que poden explicar els diferents nivells de qualitat de les democràcies actuals. Però pocs estudis s'han ocupat d'examinar empíricament la capacitat explicativa d'aquest conjunt de factors (Pérez-Liñán i Mainwaring, 2013; Barreda, 2011). Tot i la limitada evidència empírica de què disposem, hi ha un factor que sobresurt per damunt de la resta: l'experiència democràtica prèvia. Els països amb una trajectòria democràtica més llarga semblen tenir un avantatge significatiu a l'hora de construir democràcies de qualitat. En concret, aquesta trajectòria ha permès difondre valors i actituds democràtiques entre els ciutadans i establir institucions clau per a la qualitat d'una democràcia (poder judicial independent, mitjans de comunicació plurals, etc.).

6. Lectures seleccionades

Przeworski, A. (1997). «Una defensa de la concepción minimalista de la democracia». *Revista Mexicana de Sociología* (vol. 59, núm. 3, pàg. 3-36).

Enfront de les definicions substantives de democràcia, en aquest article s'advoca per una definició minimalista, d'inspiració shumpeteriana, segons la qual la democràcia és un sistema en el qual els governants són triats mitjançant eleccions competitives. L'autor posa en qüestió alguns dels resultats atribuïts –en les concepcions substantives– a un règim democràtic, com ara que genera racionalitat, representativitat i distribució igualitària d'ingressos. En el seu lloc, Przeworski reivindica el paper que suposa l'alternança en el poder per a la resolució pacífica de conflictes entre els actors polítics.

Morlino, L. (2014). «La calidad de las democracias en América Latina». Informe para IDEA Internacional. Estocolmo: IDEA Internacional (apartat «Marco teórico», pàg. 36-55). Disponible a: <http://www.idea.int/sites/default/files/publications/la-calidad-de-las-democracias-en-america-latina.pdf>.

Aquest text constitueix un bon punt de partida per qui s'interessi per la temàtica de la qualitat democràtica. Després d'una revisió de la literatura, Morlino proposa un concepte de qualitat democràtica que comprèn vuit dimensions: cinc fan referència a qüestions procedimentals (estat de dret, participació, competència i rendició de comptes); dues, a qüestions substantives (llibertat i igualtat-solidaritat); i una, a resultats democràtics (*responsiveness*). En cada cas es justifiquen els criteris concrets que han de tenir-se en compte. Complementàriament, es pot consultar l'operacionalització de cada dimensió i l'elaboració d'un índex final de qualitat democràtica per a quinze democràcies llatinoamericanes.

Barreda, M. (2011). «La calidad de la democracia: un análisis comparado de América Latina». *Política y Gobierno* (vol. 18, núm. 2, pàg. 265-295). Disponible a: <http://www.politicaygobierno.cide.edu/index.php/pyg/article/view/157/74>.

Aquest treball contribueix a aclarir el concepte de qualitat democràtica, el seu mesurament empíric i la seva explicació, a partir d'una anàlisi comparada de les democràcies llatinoamericanes. Parteix d'una definició procedimental de qualitat democràtica que consta de cinc dimensions: drets polítics i llibertats civils, *responsiveness*, participació, *accountability* i estat de dret. L'operacionalització del concepte permet obtenir un indicador agregat de qualitat democràtica. Les dades obtingudes mostren diferències molt destacades entre els països i, alhora, certa estabilitat del nivell de qualitat democràtica durant el període 2000-2008. Després de mostrar aquestes diferències, el treball

s'ocupa d'analitzar estadísticament els factors que les expliquen. Dels diversos factors explicatius considerats, el que resulta més important és l'experiència democràtica.

Bühlmann, M.; Merkel, W.; Müller, L.; Weßels, B. (2012). «The Democracy Barometer: a new instrument to measure the quality of democracy and its potential for comparative research». *European Political Science* (núm. 11, pàg. 519-536).

És una de les publicacions derivades del projecte The Democracy Barometer. En aquest article es presenta, d'una manera clara i pedagògica, la formulació conceptual d'aquest projecte i el mesurament empíric de 30 democràcies. Enfront del predomini de definicions procedimentals, aquí es parteix d'una concepció substantiva de democràcia que pivota sobre tres grans principis: llibertat, igualtat i control. Cadascun d'ells ha de ser assegurat, respectivament, per tres elements, que els autors denominen «funcions» (per exemple, llibertats individuals, estat de dret i esfera pública en el cas del principi de llibertat). Entre algunes d'aquestes funcions pot haver-hi una certa «rivalitat» i no totes les democràcies tracten de desenvolupar-les per igual. Per això, el grau de compliment d'aquestes funcions contribueix a identificar diferents perfils de democràcia.

Bibliografia

Altman, D.; Pérez-Liñán, A. (2002). «Assessing the Quality of Democracy: Freedom, Competitiveness and Participation in Eighteen Latin American Countries». *Democratization* (vol. 9, núm. 2, pàg. 85-100).

Barreda, M. (2011). «La calidad de la democracia: un análisis comparado de América Latina». *Política y Gobierno* (vol 18, núm. 2, pàg. 265-295).

Bühlmann, M.; Merkel, W.; Müller, L.; Weßels, B. (2012). «The Democracy Barometer: a new instrument to measure the quality of democracy and its potential for comparative research». *European Political Science* (núm. 11, pàg. 519-536).

Collier, D.; Levitsky, S. (1997). «Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research». *World Politics* (vol. 49, núm. 3, pàg. 430-451).

Dahl, R. (2002). *La poliarquía: participación y oposición*. Madrid: Tecnos.

Escribà-Folch, A. (2016). «Los regímenes no democráticos». A: Barreda, M.; Ruiz, L. M. (eds.). *Análisis de la política. Enfoques y herramientas de la ciencia política*. Barcelona: Huygens (pàg. 121-140).

García Sánchez, I. M. (2007). «La nueva gestión pública: evolución y tendencias». *Presupuesto y Gasto Público* (núm. 47, pàg. 37-64).

Gómez Fortes, B. i altres (2010). *Calidad de la democracia en España. Una auditoría ciudadana*. Barcelona: Ariel.

Huntington, S. P. (1994). *La tercera ola: la democratización a finales del siglo XX*. Barcelona: Paidós.

Levine, D. H.; Molina, J. E. (2007). «La calidad de la democracia en América Latina: una visión comparada». *América Latina Hoy* (núm. 45, pàg. 17-46).

Levine, D. H.; Molina, J. E. (ed.) (2011). *The quality of democracy in Latin America*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Mainwaring, S.; Torcal, M. (2005). «La institucionalización de los sistemas de partidos y la teoría del sistema partidista después de la tercera ola democratizadora». *América Latina Hoy* (núm. 41, pàg. 141-173).

Manin, B. (1987). «On legitimacy and political deliberation». *Political Theory* (vol. 15, núm. 3, pàg. 338-368).

Morlino, L. (2014). «La calidad de las democracias en América Latina». Informe per a IDEA Internacional. Estocolm: IDEA Internacional.

Munck, G. (2013). «Conceptualizing the Quality of Democracy: The Framing of a New Agenda for Comparative Politics». A: S. Mantilla; G. Munck (eds.). *La calidad de la democracia: perspectivas desde América Latina*. Quito: CELAEP-Fundació Hanns Seidel.

O'Donnell, G. (2004). «Why the Rule of Law Matters». *Journal of Democracy* (vol. 15, núm. 4, pàg. 32-46).

Pérez-Liñán, A.; Mainwaring, S. (2013). «Regime Legacies and Levels of Democracy: Evidence from Latin America». *Comparative Politics* (vol. 45, núm. 4, pàg. 379-397).

PNUD (2004). *La democracia en América Latina. Hacia una democracia de ciudadanas y ciudadanos*. Buenos Aires: Aguilar, Altea, Taurus i Alfaguara.

Przeworski, A. (1997). «Una defensa de la concepción minimalista de la democracia». *Revista Mexicana de Sociología* (vol. 59, núm. 3, pàg. 3-36).

Przeworski, A.; Alvarez, M.; Cheibub, J. A.; Limongi, F. (2003). *Democracy and the Market. Political Institutions and Well-Being in the World, 1950-1990*. Cambridge: Cambridge University Press.

Proyecto Estado de la Nación en Desarrollo Humano Sostenible (PENDHS) (2001). *Auditoría ciudadana sobre la calidad de la democracia*. San José (Costa Rica): PENDHS.

Ruiz, L. M. (2011). «Chile: a Model Case?». A: Levine, D. H.; Molina, J. E. (eds.). *The quality of democracy in Latin America*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Sen, A. (2001). «La democracia como valor universal». *Istor* (núm. 4, pàg. 10-28). Disponible a: http://www.istor.cide.edu/archivos/num_4/dossier1.pdf.

Shumpeter, J. A. (2003). «Capitalism, Socialism, and Democracy». A: Cheibub, J. A.; Dahl, R. A.; Shapiro, I. (ed.). *The Democracy Sourcebook*. Massachusetts: MIT Press (pàg. 5-11).